

Kortere anmeldelser

Encyclopedia of the Middle Ages, 2. vols., ed. André Vauchez in conjunction with Barrie Dobson and Michael Lapidge, trl. Adrian Walford. 1664 s., ill. (Cambridge: James Clarke & Co., 2000), GBP 195,00.

Er det virkelig stadig nødvendigt at retfærdiggøre et nyt værk om middelalderen med kampen mod opfattelsen af denne periode som mørk og umenneskelig? Det mener den franske redaktør, lederen af det franske institut i Rom André Vauchez, i sit forord, hvor han også forsikrer, at hensigten ikke er at idealisere en periode »marked by harsh living conditions and behaviour whose brutality shocks our modern sensibilities ...«. Kan middelalderens brutalitet chokere nogen, der har levet med i det tyvende århundrede, fra Armenien 1915 over Stalin og Hitler, den kinesiske revolution, blodbadene ved Indiens deling, i Congo, Uganda og Ruanda til det seneste årtis uhyrligheder på Balkan, for blot at nævne nogle? – Så skulle vi vel i det mindste have haft historien om Basilios Bulgardræberen og hans blinding af 15.000 fanger efter slaget i Strymondalen i 1014, men det får vi ikke. De engelske redaktører, Cambridge-professoren Barrie Dobson og den tidligere Elrington and Bosworth professor sammesteds, nu ved University of Notre Dame, Michael Lapidge, har en mere pragmatisk begrundelse, som de tilmed harcelerer over: der skrives så meget om middelalderen, fordi en universitetskarriere går over bøger, først for fast ansættelse og senere for advancement. Ingen kan nå at holde et overblik over al denne litteratur, derfor må de forlade sig på leksika, hvor eksperter opsummerer forskningen på mindre områder. Sådanne leksika har vi allerede set mange af, både store, brede leksika på både tysk og engelsk og mindre specialleksika som *Medieval Scandinavia, an encyclopedia*, ed. Phil. Pulsiano, eller *The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England*, ed. Lapidge et al. Gamle Hoops *Reallexikon der germanischen Altertumskunde* er også under genudgivelse. Dette nye opslagsværk om middelalderen hævder sin berettigelse på markedet som et leksikon der, i modsætning til det store tyske *Lexikon des Mittelalters* og det amerikanske *Dictionary of the Middle Ages*, er til at betale for den almindelige middelalderforsker: »... offers so much detailed information at a price which individual medievalists can afford«; det skulle gerne finde vej til deres private bogsamlinger, men selvfølgelig også til institutbiblioteker og offentlige biblioteker. I dagens kurser løber £195 op i rundt regnet 2350 DKK, og de to engelske redaktører sammenligner med en pris på næsten det tidobbelte for det tyske leksikon; det foreligger imidlertid nu i en *Studienausgabe*, som ikke koster over 8.000 DKK, og det kan tilmed købes på cd-rom, så man ikke skal afse trekvart meter hyldeplads. Det er stadig en forskel for en fattig forsker, men dog mere overskuelig.

Første udgave af dette leksikon udkom på fransk, og langt hovedparten af artiklerne er skrevet af franske forskere. Det indebærer en vis fransk slagside, ikke blot i udvalget af artikler – den franske bailli er kommet med, men ikke en

engelsk sheriff – men også i artiklernes indhold; fælleseuropæiske fænomener illustreres fortrinsvis ved franske eksempler. Det blev dernæst oversat til italiensk, med en håndfuld supplerende artikler af italienske forskere, og i tredje omgang foreligger det her oversat til engelsk, med en ny håndfuld supplerende artikler, så både Alfred den Store og Robin Hood er kommet med, lige som slaget ved Hastings og Glastonbury. Den væsentligste forskel på denne engelske og de foregående udgaver er imidlertid, at artiklerne her er forsynet med litteraturhenvisninger. Det er ikke uproblematisk således efterfølgende at hægte litteratur på leksikonartikler, og nogle steder virker de noget påklistrede. I flere tilfælde, således artiklen om Sverige, er det tydeligt, at artiklen ikke er baseret på den anførte litteratur og ikke afspejler den forskning eller de synspunkter, den rummer. Også artiklerne om feudalisme og len er givetvis problematiske, når deres litteraturlister giver det udseende af at forene den ældre forståelse, repræsenteret af Bloch, Ganshof, Boutruche og andre, med Susan Reynolds.

Artiklerne er af vidt forskellig størrelse, fra få linjer – eksempelvis syv til *George of the Arabs*, hvis litterære bedrifter ikke har givet ham en plads i *Lexikon des Mittelalters* – til noget svarende til en stor tidsskriftsartikel. På encyclopædisk vis er værket derfor forsynet med et index, og man forventer, at det kan vise vej til emner og personer, der ikke har selvstændigt opslag, men er omtalt i større sammenhænge. I praksis er hovedparten af henvisningerne imidlertid til selve artiklerne, som dog ellers lader sig finde alfabetisk uden problemer. Artiklen *Wends* omtaler således både obodriter, liutitzer, soraber og heveller, men dem leder man forgæves efter i registret. Modsat finder man ingen artikel om goterne og ingen henvisninger til dem i registret, kun til *Gothic art* og *Gothic sculpture*, til gengæld er der artikler om både ostrogoterne og visigoterne! Vil man vide noget om Jordanes og hans goterhistorie, har det heller ingen udsigter for den forudsætningsløse: Jordanes har hverken noget selvstændigt opslag eller en plads i registret, så lidt som hans *De origine actibusque Getarum*, også kendt som *Getica*, har, men under *Cassiodorus* oplyses, at denne lærde romer skrev en *History of the Goths*, »lost save for fragments, but known from the clumsy summary of the Ostrogoth Jordanes«.

Redaktionen præciserer selv, at denne encyclopædis centrale område er middelalderens kristendom og kristenheden i middelalderen, og kultur- religions- og åndshistorie har en stor plads, i nogen grad på bekostning af økonomisk og handelshistorie; Dorestad skal således, uden registrets hjælp, findes under *Frisia*, og man får ikke meget at vide om den. Der findes artikler om *Coinage* og *Money*, men ikke om enkelte mønttyper som f.eks. sceattas, der dog spillede en stor rolle i 700-tallets Nordeuropa. Artiklen *Guild* fylder knap så meget som biografien af *Elizabeth of Schönau*, en religiøs mystiker fra 1100-tallet, hvis betydning nærværende anmelder har levet i lykkelig uvidenhed om til nu. I betragtning af, at denne encyclopædi er »designed as a companion volume to the *Encyclopedia of the Early Church*«, som kom i 1992, kunne man nok have forventet en anden vægtfordeling mellem emnegrupperne.

Italienerne og englænderne fik mere af deres eget med i deres respektive udgaver af dette leksikon, og selv om en dansk køber vel ikke ville anskaffe dette værk for at bruge det til nordisk historie, hvor vi allerede har flere specialleksika, må en dansk anmelder undersøge, hvorledes vor middelalder er repræsenteret her, hvad får europæiske middelalderforskere at vide om os? – Her er naturligvis artikler om de enkelte nordiske lande og om fremtrædende konger som Harald Blåtand og Knud den Store, de norske Olav'er og den svenske Erik den Hellige, og om ærkesædet Lund og om Uppsala og Nidaros, men et monu-

ment som Jelling, der dog er ophøjet i monumenternes superliga, har ikke sit eget opslag; der findes blot, i forbindelse med artiklen om runer, en spejlvendt gengivelse af kristussiden af den store Jellingesten. De fleste artikler om danske emner er skrevet af Regis Boyer, og de virker, ærlig og redelig, både tynde og gammeldags. Om Harald Blåtand kan man læse, at vi stort set intet ved om ham; det er muligvis rigtigt i den sidste ende, men det bør ikke fastslås uden ringeste opmærksomhed på de arkæologiske kilder, der dog foreligger til hans regering: Jelling, Danevirke, Trelleborgene, Ravninge Enge broen etc. Hedeby, som vi normalt, og med gode argumenter, behandler som et handelscentrum, bliver i artiklen *Denmark* til en røverrede: »Hedeby, which would be one of the great rallying points of the celebrated pirate navigators«. I behandlingen af forholdet mellem kongemagt og kirke i samme artikel er der ikke taget hensyn til Breen-gaards tanker – og det bør man da gøre, selv om man måtte have forbehold. Artiklen *Vikings* byder sandelig også på både overraskelser og regulære fejl. Det er overraskende, at man endnu kan lægge Pirenne til grund for sin redegørelse for de grundlæggende sammenhænge i vikingetidens historie; han satte med sine dristige teser meget i gang og har indlagt sig uvisnelig hæder derved, men det han satte i gang har forlængst ført os helt andre steder hen. Men Boyer gør vikingerne til et overvejende merkantilt fænomen: »What was a Viking? He was a highly-skilled merchant ...« Følgerigtigt vælger han derfor at aflede ordets etymologi af latin *vicus*: »We know today that the etymology of the word *vikingr* makes him a navigator who goes from *vicus* to *vicus* to trade there«. Det er tvivlsomt, ordet er snarere afledt af Viken, det norske landskab hvorfra de første vikingetog mod England vistnok udgik, og direkte fejlagtigt er det, når han til støtte for samme sag vil aflede ordet *væring* af *vara*, 'vare'. Det er en afledning til *vár*, 'troskab; borgen; højtideligt løfte',¹ så det har snarere at gøre med, at de tog tjeneste som lejesoldater, eller i almindelighed var medlemmer af militære styrker, der var bundet sammen af troskabsløfter.

Redaktionen lægger vægt på, at denne encyclopædi, i modsætning til sine dyrere konkurrenter, er illustreret med 600 sort/hvide illustrationer og fyrre i farver. Bogen er trykt i Kina, og det har måske gavnet prisen, men farveillustrationerne er kun lige tålelige, og de sort/hvide, også den spejlvendte Jellingesten, ligner for ofte noget, der er scannet ind fra et trykt forlæg og trykt med alt for ringe opløsning. Det kan gøres meget bedre, også i England.

Personlig ville jeg nok satse på cd-udgaven af *Lexikon des Mittelalters*.

Niels Lund

KERSTIN ABUKHANFUSA (red.): Arkivkonst. Årsbok för Riksarkivet och Landsarkiven 2000. Stockholm 2000. 303 s.

De svenske statslige arkiver har siden 1993 udgivet en fælles årbog. Årbøgerne er i hele perioden redigeret og grafisk tilrettelagt af Kerstin Abukhanfusa, der er historiker med kunstnerisk talent. Der er obligatorisk årsberetningsstof, men ellers er bøgerne tematiske med artiklerne samlet om brede temaer. Hidtil har det været de oplagte som fx krig og fred (1998), sygdom og nød (1999), men i

¹ Gunnar Svane, Vikingetidens nordiske låneord i russisk. Beretning fra ottende tværfaglige vikingesymposium, red. Torben Kisbye og Else Roesdahl (Aarhus 1989), 27.